

Box 49303, 100 29 Stockholm ☼ Sankt Eriksgatan 44, 5 tr
Telefon 08-506 28 200. Telefax 08-506 28 249

2008-02-01

D nr:

Handläggare: Marie-Louise Luther

Riksdagens ombudsmän - JO

Box 16327

10326 Stockholm

Datum för JO-anmälan:

Namn och adress:

Astma- och Allergiförbundet
Att Marie-Louise Luther
Box 49 303
100 29 Stockholm
Tel dagtid 08-506 28 211

och

Antonie Frank
Skarpnäcks Allé 18
128 35 Skarpnäck
Tel dagtid 08-

Myndighet och/eller tjänsteman som anmälan riktar sig mot:

Miljöförvaltningen, Stockholms stad
Tjänsteman Robert Eriksson
Box 8136
104 20 Stockholm

Ev ärende och diarienummer hos berörd myndighet:

Dnr: 2006-006790-350

Beskrivning i korthet vad som hände och när det ägde rum:

Under juni månad 2006 anmälde jag klagomålen till Stockholms hem gällande hälsobesvär som kraftiga andningssvårigheter på kemiska ämnen (VOC) som enligt utredning och mätningar kommer från betongen i köket. Den troliga orsaken, en fuktskada i betonggolvet som orsakat en kemisk reaktion mellan lim och en plastmatta i köket. Kemiska ämnen har trängt ner i betongen och ger förhöjda halter TVOC i kökets rumsluft. Åtgärd som gjorts, förutom att ta bort matta och lim, är ett ventilerat golv som kopplats till kökets ventilationssystem (frånluftsfläkt på husets tak). Tyvärr visar uppföljande mätning av TVOC i rumsluft i köket att halterna är högre efter åtgärd än före. Problemet kan vara att det ventilerade golvets frånluftssystem är underdimensionerat för den utökande ytan. Istället borde förslagsvis en kompletterande fläkt ha installerats för att transportera bort föroreningar i kökets golv. Trots de åtgärder som vidtogs förvärrades besvären med astma, illamående, yrsel sveda och rinnande ögon. Detta förbättrades när jag inte vistades i bostaden. I januari förvärrades mina besvär kraftigt och jag remitterades tre veckor till lungklinik. Tillbaka till bostaden insjuknade jag strax efter i lunginflammation. Jag flyttade periodvis ner i husets gästrum under denna tid eftersom jag försämrades kraftigt av inomhusmiljön i bostaden. Helt klart förvärrades min astma kraftigt efter att det ventilerade golvet hade lagts in (*läkarutlåtande kan erhållas på begäran alt bifogas per post??*). En stark kemisk doft fanns i hela lägenheten och kunde skönjas redan vid ingången. Flera andra personer som besökte bostaden besvärades av sveda och irritation i ögonen. Vid ett senare tillfälle insjuknade en journalist i akuta astmabesvär efter besök i bostaden.

Den 2007-03-01 flyttades vi till en evakueringslägenhet. Successivt har min hälsa förbättrats och jag är mer eller mindre symptomfri. Dock kan påpekas att under mycket korta besök i den miljöskadade bostaden uppkommer samma symptom efter 5-10 minuters vistelse. Jag vill också tillägga att min yngsta dotter under denna tid i den skadade bostaden utvecklade astmatiska besvär och nödgades söka läkare.

Jag vill också understryka att man som enskild hyresgäst är synnerligen rättslös gentemot den tillsynsmyndighet som är satt att bevaka människors hälsa i kommunen. Det är vidare högst anmärkningsvärt att en myndighet kan agera så oprofessionellt gällande negativ ohälsa i bostäder. Trots dokumenterad fakta gällande bostadens golv och de miljögifter som läcker ut i rumsluften har man inte tagit detta på allvar.

Jag vill poängtera att jag vid ett telefonsamtal med Miljöförvaltningen snabbt blev informerad att fallet var avslutat för deras del. Detta trots att man aldrig gjorde en besiktning av bostaden och inte heller ställde undersökande frågor till mig som hyresgäst. Man kan fråga sig om miljöförvaltningen verkligen är objektiv i sitt hanterande av miljöproblem med höga halter av TVOC i bostäder. Även om forskning inte visar på ett samband mellan TVOC och hälsorisker så kan enskilda kemiska ämnen (VOC) ge hälsobesvär. Halten TVOC bör enligt försiktighetsprincipen hållas så låg som möjligt, halterna kemiska ämnen ska inte vara högre efter åtgärd än innan och de halter som uppmätts från betongen i detta fall visar på en skada. I mitt fall blev jag så sjuk att jag tillslut blev tvungen att lämna bostaden och läggas in på lungklinik för svår akut astma. Trots detta fick jag en känsla av att inte bli betrodd efter sanering. Vidare gjordes flera fel trots att jag bad om att ta hänsyn till försiktighetsprincipen enligt Miljöbalken. Bl a. limmades nyinlagda mattor i hela bostaden som senare skulle utlösa ännu ett kraftigt astmaanfall med akut medicinering som följd trots att jag bett dem att löslägga golvmattorna utan lim med hänvisning till min känslighet. Detta nonchalerades av fastighetsägaren.

På grund av alla fel som hade gjorts, samt den nonchalans som visades mot de lagar som finns i vårt land för att skydda individen, blev jag till slut hotad brevlades av fastighetsägaren att med handräckning tvingas tillbaka till bostaden varvid jag blev tvungen att kontakta media. ABC Sveriges television gjorde därmed ett reportage av ärendet som fick stor uppmärksamhet.

Miljöförvaltningen borde i detta fall ha tagit sitt ansvar mer på allvar och reagerat.

På vilket sätt vi anser att myndigheten/tjänstemannen agerat felaktigt:

Detta ärende har anmälts som ett ”pilotfall” av Astma- och Allergiförbundet med syfte att undersöka om även andra inomhusmiljöärenden i Stockholms stad handläggs bristfälligt/felaktigt av Stockholms Miljöförvaltning.

1. Miljöförvaltningen har aldrig talat med klaganden eller besökt/inspekterat den lägenhet som klagomålen gäller för att konstatera problem med inomhusmiljön eller om åtgärder varit tillräckliga. (Tjänstemannen som handlagt ärendet på Miljöförvaltningen har hävdat att förvaltningen kan påverkas i sitt beslut som opartisk myndighet om de har kontakt med klaganden när det gäller inomhusmiljöärenden). **Mail med beslut från Miljöförvaltningen skickades dessutom i juli under sommarsemester** vilket är mycket olämpligt med tanke på att det bara är tre veckors överklagningstid på beslut från Miljöförvaltningen (*mail med beslut bifogas per post*).

Fastighetsägaren har inte kunnat uppvisa något mätprotokoll som visar att ventilationen till det ventilerade golvet är tillräcklig för att kunna ventilerat ut föroreningarna från köksgolvet.

Miljöförvaltningen har inte efterfrågat något sådant protokoll som visar att åtgärden är tillräcklig.

2. Miljöförvaltningen saknar som vi bedömer det tillräcklig egen kompetens på hälsoskyddsavdelningen när det gäller egna utredningar av inomhusmiljöärenden. Utredning av inomhusmiljöärenden kräver systematiskt arbete, god kompetens och mångårig erfarenhet. Handläggaren på Miljöförvaltningens hälsoskyddsavdelning verkar lita helt på de uppgifter som kommer från fastighetsägaren. Fastighetsägaren i sin tur saknar i detta fall också kompetens när det gäller att utreda inomhusmiljöproblem och litar helt på de konsulter man anlitar. Konsulten gör de mätningar som fastighetsägaren beställer. Fastighetsägaren känner inte till om de mätningar som görs är rimliga eller nödvändiga eller om åtgärder som föreslås kan vara tillräckliga. Konsulten följer även själv upp de åtgärder som vidtagits, vilket inte är opartiskt. I detta fall har Miljöförvaltningen inte själva kontrollerat om åtgärden med ventilerat golv i köket gett avsedd effekt på de kemiska ämnen som avgetts från golvkonstruktionen, trots att mätningar av TVOC visar på högre halter i rumsluft efter åtgärden än innan. Man har inte heller ställt krav på fastighetsägaren att göra ytterligare underökningar eller åtgärder utan lämnar klagomålet utan ytterligare åtgärd trots att klaganden fortfarande hävdar att hon blir sjuk i bostaden.

3. Felaktig tillämpning av Miljöbalken när det gäller kunskapskrav, bevisbördan och försiktighetsprincipen (SFS 1998:808, 2 kap 2§ och förarbeten i Miljöbalksutredningen, SOU 1996:103, del 1, kap 7.2, se bil 3)

Bevisbördan hamnar i detta fall på hyresgästen Antonie Frank som måste bevisa för fastighetsägaren att hon blir sjuk i den aktuella lägenheten (Enligt Miljöbalken ska bevisbördan vila på fastighetsägaren). Fastighetsägaren trodde inte på hennes redogörelse för överkänslighetssymtom relaterade till lägenheten förrän flera personer fick luftvägsbesvär då de vistades där. Till slut fick hon en mindre ersättningslägenhet av fastighetsägaren där hon klarade av att vistas (utan fuktskador eller pälsdjursallergen). Fortfarande har lägenheten inte åtgärdats i sådant skick att hon kunnat flytta tillbaka. Miljöförvaltningen har varken ställt krav på att fastighetsägaren ska ha egen kunskap om utredning av inomhusmiljöproblem eller att ytterligare undersökningar eller åtgärder ska vidtas. Även om mätning av TVOC inte direkt kan kopplas till hälsobesvär indikerar de mycket höga halter som uppmätts i betonggolvet i köket på att en skada skett där. Utifrån försiktighetsprincipen är det rimligt att halterna TVOC i rumsluft efter åtgärd bör vara lägre än innan, men så är tyvärr inte fallet. Astma- och Allergiförbundet menar att även personer med allergi och annan överkänslighet ska ha rätt att kunna flytta tillbaka till den lägenhet de valt efter att en skada åtgärdats.

Övriga upplysningar:

1. Det finns **indikationer på att Miljöförvaltningen i Stockholms stad inte klarar att utreda innemiljöärenden** på ett sätt som gagnar medborgarna i kommunen. Miljöförvaltningen ska bevaka att Miljöbalken följs och att olägenheter för människors hälsa eller miljön inte uppstår. Personer som upplever besvär p g a inomhusmiljön, t ex i bostäder har i flera fall vänt sig till Astma- och Allergiförbundet då de upplever att de inte fått hjälp av Miljöförvaltningen. Ett antal telefonsamtal till handläggare Marie-Louise Luther, ombudsman för innemiljöfrågor på Astma- och Allergiförbundet. På fråga om man vänt sig till Miljöförvaltningen för att få hjälp att ställa krav på fastighetsägaren svarar de att de inte får någon hjälp. De som klagat har oftast allergi eller annan överkänslighet (antingen innan eller efter de vistats i den dåliga innemiljön) och upplever att de blir sjuka p g a inomhusmiljön, något vi menar att man bör se allvarligt på. Särskilt om den typ av handläggning som Miljöförvaltningen använder sig av innebär att i stort sett alla de som vänder sig dit med innemiljöproblem inte får adekvat hjälp med sina ärenden. Det ger också helt fel signaler till de fastighetsägare som finns i Stockholms stad – att det är helt OK att inte åtgärda innemiljöproblem. I sista änden är det hyresgäster/boende som drabbas och måste flytta då problemen inte åtgärdas. Vi undrar varför Miljöförvaltningen överhuvudtaget ska arbeta med innemiljöärenden om de som drabbas inte får hjälp när de verkligen behöver?
2. Vi misstänker att miljöförvaltningen i Stockholms stad **inte har kontakt med klaganden i innemiljöärenden förutom per brev/mail**. Det är oroande att Miljöförvaltningen inte inhämtar den kompletterande information som kan erhållas genom intervju/samtal med den klagande som besväras av innemiljöproblem. Frågan är om detta sker i alla liknande innemiljöärenden? Enligt SWESIAQ, en organisation för innemiljöfrågor, bör utredningsmetodik av innemiljöärenden just innefatta en kartläggning av hur brukarna upplever ev symtom kopplat till inomhusmiljön (punkt 3 i SWESIAQ:s checklista, se länk; http://www.swesiaq.se/utb_cert/checklista.pdf)
3. Astma- och Allergiförbundet har fått indikationer om att Miljöförvaltningen fått minskade resurser och att man **rationaliserat sina administrativa rutiner på ett sätt som innebär ”så lite arbete som möjligt”** med bl a innemiljöärenden.

Miljöbalken SFS 1998:808

26 kap. Tillsyn Allmänt om tillsynen

1 § Tillsynen skall säkerställa syftet med denna balk och föreskrifter som har meddelats med stöd av balken.

Tillsynsmyndigheten skall för detta ändamål på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera efterlevnaden av miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse. I fråga om miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet som omfattas av tillstånd skall tillsynsmyndigheten även fortlöpande bedöma om villkoren är tillräckliga.

Tillsynsmyndigheten skall dessutom, genom rådgivning, information och liknande verksamhet, skapa förutsättningar för att balkens ändamål skall kunna tillgodoses. Lag (2005:182).

22 § Den som bedriver verksamhet eller vidtar en åtgärd som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller miljön eller den som annars är skyldig att avhjälpa olägenhet från sådan verksamhet är skyldig att även i andra fall än som avses i 14 kap. 7 § utföra sådana undersökningar av verksamheten och dess verkningar som behövs för tillsynen. Detsamma gäller den som upplåter en byggnad för bostäder eller för allmänna ändamål, om det finns skäl att anta att byggnadens skick medför olägenheter för människors hälsa. Om det är lämpligare kan tillsynsmyndigheten i stället föreskriva att en sådan undersökning skall utföras av någon annan och utse någon att göra undersökningen.

Den som är skyldig att utföra undersökningen är skyldig att ersätta kostnaderna för en undersökning som någon annan utsetts att göra med det belopp som tillsynsmyndigheten fastställer.

Beslut om undersökning får förenas med förbud att överlåta den berörda fastigheten eller annan egendom till dess undersökningen är slutförd.

**SFS 1998:900 (med ändringar t o m SFS 2007:847)
Förordning om tillsyn enligt miljöbalken**

Myndigheternas åligganden

7 § En myndighet som har tilldelats operativa tillsynsuppgifter skall för tillsynsarbetet avsätta resurser som i tillräcklig grad svarar mot behovet av tillsyn samt ha personal med tillräcklig kompetens för tillsynsarbetet.

Myndigheten skall

1. senast den 30 juni 1999 ha gjort en utredning om tillsynsbehovet inom sina ansvarsområden och därefter varje år uppdatera utredningen med hänsyn till de förutsättningar som kan ha ändrats,
2. föra ett register över de verksamheter som fordrar återkommande tillsyn,
3. för sina ansvarsområden för varje verksamhetsår upprätta en samlad tillsynsplan, baserad på utredningen enligt 1 och verksamhetsregistret enligt 2, för hur tillsynsarbetet skall bedrivas, samt 4. regelbundet följa upp och utvärdera tillsynsverksamheten.

Utredningen enligt andra stycket 1 och tillsynsplanen enligt andra stycket 3 skall beslutas av den inom myndigheten som beslutar om användningen av myndighetens resurser. När en kommunal nämnd utövar den operativa tillsynen är det nämnden som skall fatta beslut om utredningen och tillsynsplanen. Förordning (2004:733).

Miljöbalken SFS 1998:808, 2 kap 2§ (Allmänna hänsynsregler)

Alla som bedriver eller avser bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa eller miljön mot skada eller olägenhet.

Betänkandet från Miljöbalksutredningen (SOU 1996:103) ger vägledning om hur Miljöbalken ska tillämpas vid tolkning, se text nedan från kap 7.2

Alla som utöver verksamhet skall skaffa sig kunskap om i vilken mån verksamheten medför olägenhet för människors hälsa och miljön och hur sådana olägenheter kan förebyggas eller begränsas. Försiktighetsprincipen skall gälla för all verksamhet inom balkens tillämpningsområde. Detta innebär att förebyggande åtgärder och andra försiktighetsmått skall vidtas så snart det kan befaras att en viss åtgärd skulle kunna utgöra en olägenhet för människors hälsa eller miljön. Avsaknad av bevisning om att sådan olägenhet uppkommer befriar inte den som utövar verksamheten från denna skyldighet. Försiktighetsprincipen i balkens mening kan sägas vara en slags bevisbörderegeln som kastar om besvisbördan från den som riskerar att drabbas av en lägenhet till den som vidtar en åtgärd som kan antas medföra olägenhet. Det bör gälla för hela balkens tillämpningsområde och bör även i framtiden utgöra det bärande elementet i den svenska miljölagstiftningen. (Ett prejudicerande rättsfall finns från Stockholms tingsrätt på hur försiktighetsprincipen enligt Miljöbalken bör tillämpas, Mål nr M 48-00, Stockholms tingsrätt, avd 9, Miljködomstolen).

Enligt proposition om Miljöbalken (prop 1997/98:45, kap 4.14.5) ska den nya definitionen av ”olägenhet för människors hälsa” enligt Miljöbalken inte innebära någon ändring när det gäller frågan i vilken utsträckning behoven hos särskilt känsliga personer skall beaktas, t ex allergiker. Vid bedömningen av om en olägenhet i balkens mening föreligger bör enligt regeringens uppfattning hänsyn således tas även till personer som är något mer känsliga än vad som kan anses normalt.